

LIBERTATE ȘI AUTORITATE ÎN EDUCAȚIE

*SILVIA BRICEAG, conferențiar universitar, doctor,
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți*

Summary. This article describes the results of experimental investigation of representations of freedom in education. Achievements permit us to present a series of recommendations for teachers in order to avoid resistance to education.

*„Adevărata libertate este o trăire interioară
și poate fi dezvoltată în om numai prin faptul că noi,
ca educatori și dascăli, îl privim pe om în acest fel” R.Steiner.*

Actualmente ne confruntăm cu situația când din ce în ce mai clar sesizăm provocările vieții și această situație se resimte pe viu și în școlile noastre. Apar tot mai multe situații dificile care necesită o atitudine nouă, o abordare originală din partea cadrului didactic. În lista provocărilor pentru cei care se ocupă de educație s-ar înscrie și problema rezistenței la educație, problema libertății și autorității în educație. Recunoaștem că problema libertății în educație nu este una nouă, însă din păcate, școala în ultimul timp sa-a transformat într-o „mașină” de fabricat egocentrice, într-o „mașină de învățare”, „într-o pistă de alergări și transformă studiile într-o cursă cu obstacole, opinează K.Popper. (5, p.158). Libertatea este condiția fundamentală a oricărei dezvoltări, este condiția dezvoltării plenare a individului, a sănătății sale mentale și a bunăstării sale (4, p. 178); este o calitate esențială a străii total umane. „ Dragostea, tandrețea, rațiunea, interesul, integritatea și indentitatea sunt toate vlăstari ale libertății, scria E.Fromm(4, p. 18). Absența libertății este daunătoare și face din om un infirm.

Libertatea este, înainte de toate, libertatea persoanei; în esența ei, nu poate fi decât individuală.

Libertatea exterioară ține de acordarea sau participarea la drepturi a indivizilor într-o societate; nu este un scop ci un mijloc. „Ea, scria M.Eliade, nu te angajează cu nimic”; este „un permis de libera circulație în viața civilă și privată”.

Un om eliberat nu este încă liber. „Un om eliberat este unul scutit de anumite piedici; un om liber, în schimb, e unul înzestrat cu anumite putinți”, preciza C.Noica.(2, p. 87-88)

Omul este (și nu poate fi altfel decât) o ființă liberă. După M.Buber, el dispune de o voință mică și de o voință mare: prin urmare el poate manifesta o libertate mică și o libertate mare. Libertatea mică este libertatea capriciului imediat, este o cedare, o prabușire, exprimându-se în libertățile fapturii noastre decăzute:”libertatea desfrîului, a minciunii, a lenei, a tuturor păcatelor”. (1, p .84). Libertatea mare înseamnă dezvoltare. Manifestarea care nu conduce la acumulare, la creștere nu este libertate.

Realizarea libertății, înțeleasă ca dorință și putință de creștere, de dezvoltare, ca acumulare, perfecționare, nu se poate realiza fără a fi întrunite următoarele premize: rațiunea, lupta, creația, iubirea, umilitatea.

Libertatea presupune autoritatea. Luate separat, ele nu pot fi înțelese decât parțial, limitat. Apelul la autoritate se face într-o situație de incertitudine. Autoritatea este un sprijin pentru rezolvarea unei situații noi sau pentru ieșirea dintr-o situație nouă pe care elevul consideră ca nu o poate depăși singur în mod adecvat; este un sprijin pe care îl cere și pe care îl recunoaște. Autoritatea, însă se opune autoritarismului. Acesta presupune supunerea necondiționată, adică ar fi camuflarea neputinței. Autoritarismul generează teama, frica, suspiciune, intoleranța, formalism, mediocritate, confuzie și nici de cum dezvoltare și perfecționare.

Educația ne pune în fața unei contradicții: Cum putem acționa dacă, și a conduce și a lăsa frîu liber dezvoltării, sunt la fel de importante în educație? Mai direct, cum se poate trece de la ascultare la libertate în educație?

În procesul realizării educației cadrul didactic este actorul principal. De el depinde cum și în ce măsură elevul se va dezvolta, va progresa, în esență , în ce măsură va fi liber. Această situație ne-a impulsionat interesul față de problema libertății, îndeosebi a reprezentărilor despre libertate la cadrele didactice.

În calitate de *fundament științific* ne-au servit conceptele generale despre reprezentările sociale a lui S.Moscovici, J.Abric, tezele cu referință la educație și libertatea în educație a lui J.S.Mill, K.Popper, E.Geisser s.a.

Eșantioanele selectate de noi pentru realizarea investigației experimentale urmau să asigure *verificarea ipotezei* vizînd diferența de reprezentări despre libertate la cadrele didactice. Lotul experimental a fost constituit din cadre didactice cu diferențe de vîrstă și stagiul pedagogic, după cum urmează: grupe de vîrstă: 25-35 ani, 36-45 ani, 46-60 ani, peste 60 ani.

Proceduri: Metoda asociației libere, ancheta „Cum concepeți libertatea în educație?”, convorbirea.

În ordinea expunerii eșantioanelor vom efectua și analiza datelor obținute. Cadrele didactice cu vârsta 25-35 ani s-au prezentat ca adepți ai libertății pozitive. Practic toți pedagogii din această categorie acceptă și recunosc libertatea în educație în calitate de : dezvoltare, creștere, amplificare, libera alegere, dorința de a fi liber, dorința de a fi subiect și nu obiect, de a lua decizii independente, de a acționa în vederea propriilor orientări, valori, experiențe, perfecțiune, responsabilități, sinceritate, colaborare, acceptare, spirit de inițiativă, etc. Pentru acești pedagogi, libertatea înseamnă dezvoltare, libertatea și creșterea corelează prin esența și unitatea vieții.

Următoarea categorie de pedagogi cu vârsta 36-45 de ani, au acceptat majoritatea valențelor libertății pentru care a optat categoria precedentă, însă un accent mai grav a fost pus totuși pe corelația: libertate-capacitate de alege între mai multe posibilități, de a-și dobândi autonomia.

Să vedem în continuare care sunt reprezentările despre libertate la categoria de pedagogi cu vârsta 46-60 de ani. Aici din start e necesar de menționat că opiniile diferă. Întâlnim diferențe la nivel de concepte a libertății. Din 80 de cadre didactice care au reprezentat acest lot experimental, 42 de pedagogi asociază libertatea în educație cu răsfatul, lipsa de disciplină, destrăbălare, eșec. Această categorie de pedagogi(care alcătuiesc mai mult de jumătate din total)consideră că natura omenească din start are raul „înnăscut”, deci copiii au nevoie de o educație severă. Ei susțin, că un caracter adevărat nu poate fi format decât prin educație severă. Nu pot fi altoite principiile și valorile morale decât prin subordonare.

La ei disciplina se situează între conștiința morală și subordonare, corelează direct cu creșterea care conduce la realizarea proiectelor de viață și stăpânirea dorințelor, pe de o parte s-ar putea să apară că opțiunile acestor pedagogi într-adevăr ar putea avea sorti de izbândă și într-adevăr copiii și-ar obține acea libertate mult râvnită prin subordonarea practică anterioară. Dar, nu trebuie să uităm un lucru cert, că o pedagogie a libertății nici de cum nu exclude disciplina și autoritatea, din contra optează pentru ele, însă căile de obținere și menținere a lor le vede altfel, în alte culori și calitate. Nu excludem că anume această categorie de pedagogi și se confruntă mai des cu manifestări a rezistenței la educație din partea discipolilor săi.

Și în sfârșit pedagogii cu vârsta peste 60 de ani, au reprezentări despre libertate în educație similare cu reprezentările pedagogilor din categoria precedentă(42), numai că în unele cazuri cu manifestări a lipsei tendinței de a dezvolta la copii aptitudini pentru reînnoire, dorința de perfecționare și de noutate.

Convorbirile cu acești pedagogi au confirmat relațiile anterioare. De regulă, ei au confirmat că des îi încurajează pe copii ca să se comporte ca ceilalți, și nu se mai bucură de

tendința copiilor de a crea, de a descoperi soluții, de a fi originali. Mai avem de menționat și faptul că acești pedagogi recunosc disciplina ca o constrângere exterioară, moment care dezarmează libertatea. Or, disciplina face parte din morfologia libertății. M.Montessori scria „nu se poate spune că un individ forțat să stea tăcut ca un mut, nemișcat ca un paralytic și supus ca un robot este disciplinat. El este un individ redus la neîntință, nu un individ disciplinat”

Concluzii

Deci, după cele relatate intenționăm să formulăm unele recomandări cu referință la posibilitățile de evitare a rezistenței la educație în situația când aceasta ar apărea pe fonul reprezentărilor neadecvate despre libertate la cadrele didactice.

Pentru a evita rezistența la educație un cadru didactic ar fi bine :

- Să creeze un mediu cât mai puțin anxios, încurajând o atmosferă de încredere, de securitate, de susținere, un mediu deschis la acceptare și la exprimare de sine.
- Să evite impunerea unui mediu artificial, străin și ostil manifestării firești, sincere.
- Să creeze o ambianță care să mențină active tendințele de dezvoltare ale copilului.
- Să creeze și să susțină un mediu care ar activa atitudinea creatoare și constructivă a copilului, care ar încuraja imaginația, care „să permită copilului să-și exercite judecata în împrejurări care amintesc de cele din viața reală”(3, p. 130)
- Să urmărească cu multă grijă atît conduita celor din mediul în care trăiește copilul, cît și propria sa conduită: „putem deveni o societate bună pentru copiii noștri, scrie E.Key, dacă urmărim constant propria perfecționare, dacă menținem un schimb permanent cu tot ceea ce este mai bun în epoca în care trăim”(1. p. 142)
- Să nu uite că „omul, zice R.Steiner, poate să educe și să-i învețe pe alții numai dacă el înțelege ceea ce trebuie să formeze, ceea ce trebuie să modeleze, la fel cum pictorul nu poate picta decât cunoscând natura materialului său.”

Referințe bibliografice:

1. ALBU, G. Introducere într-o pedagogie a libertății: Despre libertatea copilului și autoritatea adultului. Iași: Polirom, 1998, 190 p. ISBN 973-683-106-X.
2. BUBER, M. Eu și tu. Trad. De Ș. A. Doinaș. București: Humanitas, 1992, 165p. ISBN 973-28-0319-3.
3. DEWEY, J. Democrație și educație. București: Ed. Didactică și Pedagogică, 1972. 338p.
4. FROMM, E. Frica de libertate. București: Ed. Teora, 1998. 255p. ISBN 973-601-402-9.
5. POPPER, K. R. Societatea deschisă și dușmanii ei. București: Humanitas, 1993. 368 p. ISBN 973-28-0374